

УДК 070(477=411.16):004]:070(477):004]

Гірік Сергій Іванович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924/>

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
відділ соціогуманітарних, природничих і технічних наук,
Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»,
Київ, Україна
e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

ОЦИФРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВРЕЙСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ: ВИКЛИКИ Й МОЖЛИВОСТІ

Розглянуто досвід оцифрування різними установами українських єврейських періодичних видань у порівнянні з історією оцифрування неєврейської преси. Виявлено низку спільних для різних ініціатив недоліків та окреслено шляхи їх подолання.

Ключові слова: оцифрування, періодичні видання, преса, колекції, покажчики.

Упродовж останніх 20 років в Україні та за кордоном реалізовано кілька десятків масштабних проєктів оцифрування періодичних видань, пов'язаних із Україною. У процесі їх утілення в життя перед установами, у колекціях яких зберігаються оригінали оцифрованих матеріалів, організаціями, що безпосередньо працювали над оцифруванням, а також користувачами створених ними ресурсів, постала низка викликів, які суттєво зменшують можливості для повноцінного використання удоступнених джерел. Це стосується як єврейської періодики (єврейськими та неєврейськими мовами), так і української преси в цілому.

Перші подібні ініціативи здійснювалися ще в середині 2000-х років. З огляду на тогочасні технічні можливості вони не передбачали публікації оцифрованих

матеріалів в інтернеті (чи то у відкритому доступі, чи то за передплатою). Одним із найцікавіших і як на той час зразкових за якістю виконання задумів такого штибу був незавершений проєкт «Електронні матеріали з історії української культури», що втілювався в життя у 2004–2009 роках видавництвом «Критика» й Українським науковим інститутом Гарвардського університету (випущено п'ять компакт-дисків із додатками у вигляді брошур із покажчиками й супровідними матеріалами).

Від реалізованих пізніше задумів він вирізняється ґрунтовністю підготовки — крім власне повних комплектів обраного видання на диск записувалися дотичні до нього публікації (альманахи, збірки, критичні видання тощо). Привертає увагу й підготовка наукового апарату у вигляді покажчиків, передруків давніх рецензій на вміщені матеріали тощо. Вагомим плюсом цього проєкту є намагання досягнути повноти представлених комплектів періодичних видань — у разі, коли жодна бібліотека не мала повної збірки, лакуни заповнювалися примірниками з інших сховищ та приватних колекцій. Саме відсутність такого підходу, який можливо реалізувати лише у форматі кооперації між різними книгозбірнями, музейними установами, громадськими організаціями і приватними особами, є причиною неповноти більшості втілених пізніше ініціатив оцифрування періодики.

«Критиківський» проєкт, проте, взагалі не передбачав оцифрування єврейської преси. Про це свідчить його проспект, що друкувався на звороті обкладинки брошур із бібліографічними й іменними покажчиками, що докладалися до перших чотирьох випусків опублікованих компакт-дисків. Згаданий факт засвідчує відсутність сприйняття української культури міжвоєнного двадцятиліття як інклюзивного явища, яке охоплювало культури всіх етносів України у їхньому взаємозв'язку. Цей недолік було можливо скоригувати, однак проєкт зупинився на вип. 5, тож шанс було втрачено.

Ініціаторами більшості наступних за часом ініціатив оцифрування періодики (як виданої в Україні єврейської, так і власне української) як правило були установи-зберігачі колекцій, що оцифровувалися. На час реалізації цих проєктів технічні можливості вже дозволяли удоступнити створений інформаційний продукт широкій аудиторії. Крім того, установи-власники збірок мають змогу включити реалізацію відповідних задумів до офіційних планів своєї роботи на кожен наступний рік і не обмежені в часі користування оригіналами. Завдяки цим чинникам кількість оцифрованих видань як за назвами, так і за кількістю номерів, упродовж останніх півтора десятиліття виросла в десятки разів.

Водночас, як показав аналіз оцифрованих колекцій (єврейські періодичні видання на порталі Libragia.ua; видані в Україні єврейські журнали й газети, оприлюднені на сайті «Historical Jewish Press», який адмініструє Національна бібліотека Ізраїлю спільно з Тель-Авівським університетом; єврейська преса у Ягеллонській цифровій бібліотеці; матеріали порталу «Contact Memory» Фракфуртського університету; матеріали сайтів Інституту Лео Бека, Німецької національної бібліотеки та Центральної юдаїстичної бібліотеки [Centralna Biblioteka Judaistyczna] Єврейського історичного інституту у Варшаві), усім їм властива низка особливостей, які ускладнюють роботу дослідників із удоступненими джерелами.

Найприкметніші серед них є такі:

- відсутність повних комплектів оцифрованих видань; у деяких випадках у разі, якщо одне видання оцифровувалося двома чи більше установами, два неповні комплекти можуть взаємодоповнюватися й утворювати один повний комплект, однак користувач має змогу дізнатися про це лише шляхом пошуку однієї назви видання на різних ресурсах;
- відсутність наукового апарату — оскільки науковий апарат конкретного видання передбачає роботу з його повним комплектом, а в більшості випадків оцифровуються неповні збірки, підготувати вичерпні покажчики може лише

консорціум установ або стороння організація на основі одразу кількох зібрань із можливим залученням окремих примірників із приватних колекцій;

- відсутність можливостей текстового пошуку в межах окремих видань;
- небажання багатьох установ надавати вільний доступ до своїх колекцій та дозволяти збереження копій оцифрованих видань для роботи офлайн.

Два перші недоліки можна компенсувати шляхом об'єднання зусиль окремих бібліотек і музейних установ за участі громадських організацій, приватних осіб та комерційних структур. Створення крос-переліків у вигляді списків оцифрованих видань із гіперлінками, які дозволяють відстежити взаємодоповнювані дублі окремих назв на різних ресурсах, є лише паліативом. Існування такої ініціативи Державного університету Огайо (Union List of Digitized Jewish Historic Newspapers, Periodicals and e-Journals), звісно, полегшує працю науковців, однак жодним чином не замінить повноцінної публікації повних комплектів періодичних видань.

UDC: 070(477=411.16):004]:070(477):004]

Serhiy Hirik,

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2535-3924/>

PhD in History / Candidate of Science in History,

Senior Research Fellow, Department of Arts and Sciences,

State Research Institution “Encyclopedia Press”,

Kyiv, Ukraine

e-mail: sergiusz.1985@gmail.com

DIGITIZATION OF UKRAINIAN JEWISH PERIODICALS: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Author analyzes the experience of digitization of Ukrainian Jewish periodicals in comparison with digitization of non-Jewish press. He identifies several deficiencies that are common to the various such projects and proposes ways to overcome them.

Keywords: digitization, periodicals, press, collections, indexes.